

Kościańska, Irena Maria

"Preussenland. Mitteilungen der historischen Kommission für ost- und westpreussische Landesforschung" I, 1963, nr 1-4 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 389-394

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

specyfiką, która zresztą może sprowadzać się do posiadania cech zupełnie odrębnych, albo też tylko do potwierdzania przynależności do większego zespołu i posiadania cech z nim wspólnych.

Po sumiennie opracowanym wstępie, zamieszczony jest tekst inwentarza, składający się z dwóch odrębnych części. W pierwszej znajduje się przywilej Zygmunta III dla miast Pomorza gdańskiego, ustalający ich ustrój, który obowiązywał również w Grudziądzu. Przywilej podany jest w języku łacińskim, a pozostała część — właściwy inwentarz — w języku polskim. Tekst opracowano bardzo starannie, konsultując się z językoznawcami z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Ważnym uzupełnieniem są indeksy (osobowy, geograficzny, rzeczowy) oraz dołączona mapa starostwa grudziądzkiego z 1739 r. Bardzo wiele troski poświęcono sprawie ilustracyjnej i graficznej. Książka wydana jest na pięknym papierze, posiada szereg świetnie wykonanych wkładek ilustracyjnych.

Tadeusz Cieślak

PREUSSENLAND. MITTEILUNGEN DER HISTORISCHEN KOMMISSION FÜR OST- UND WESTPREUSSISCHE LANDESFORSCHUNG. Marburg 1963, Jg. I, nr 1—4, s. 80.

Od 1963 r. ukazuje się nowe czasopismo poświęcone dziejom Prus Wschodnich i Zachodnich. Na zlecenie Komisji Historycznej Badań Regionalnych Prus Wschodnich i Zachodnich redakcją czasopisma zajęli się dr Fritz Gause, były dyrektor Archiwum Miejskiego w Królewcu, zamieszkujący obecnie w Essen oraz dr Kurt Forstreuter, były archiwista Archiwum Państwowego w Królewcu, zamieszkujący obecnie w Getyndze¹⁾. Czasopismo to jest kontynuacją „Altpreussische Forschungen”, ukazującego się w latach 1923—1945, które wydawała Komisja Historyczna. Twórcami Komisji byli E. Keyser (w Gdańsku) oraz H. Gollub (w Królewcu). Prace Komisji podjęte zostały w 1950 roku przy pomocy Rady Naukowej Instytutu Herdera w Marburgu. Skoncentrowano się jednakże na pewnych odcinkach pracy, a przede wszystkim na opracowywaniu atlasu historycznego Prus Wschodnich i Zachodnich. Niektóre ważniejsze publikacje Komisji ujrzały światło dzienne w „Zeitschrift für Ostforschung” czy w innych czasopismach. Uznano jednak, iż brak było czasopisma umieszczającego drobne rozprawy. Postanowiono wznowić tradycje „Mitteilungen des Vereins für Geschichte von Ost- und Westpreussen” oraz „Mitteilungen des Westpreussischen Geschichtsvereins”. Dalej Komisja uznała obecnie za najważniejsze zadanie publikację źródeł i materiałów źródłowych (dyplomaturuszy, ikonografii, planów miast) bibliografii, prac regionalnych historii miast i powiatów.

Treść pierwszych czterech zeszytów „Preussenland” przedstawia różną wartość naukową. Erich Keyser, *Die Katarinenkirche in Danzig, ihr Alter und ihre Bedeutung* (s. 2—9) podejmuje próby autorów polskich A. Zbierskiego i K. Kaczorowskiego o zmierzających do ustalenia daty powstania kościoła św. Katarzyny w Gdańsku w oparciu o badania archeologiczne i osadnictwa. Analizując dyplomy ksiąg pomorskich Światopelka i Mestwina jest zdania, że świątynia ta była kościołem farnym Gdańska (ściślej zamku i obszaru przy-

¹⁾ Informacja ta jest dla pełnej dokumentacji niemieckiej *Ostforschung* konieczna. Jest to nowa forma uzewnętrzniająca prace tych ośrodków (zob. Tadeusz Grygier, *Prusy Wschodnie w historiografii zachodniemieckiej za lata 1958—1960*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1962, z. 3 s. 691—712).

zankowego), który zbudowany został pod koniec XII lub na początku XIII w. Autor skłonny jest jednak tę datę przesunąć na wcześniejszy okres.

Badaczy regionu olsztyńskiego zainteresują szczególnie następujące artykuły.

Klemens Wieser, *Das Zentralarchiv des Deutschen Ordens in Wien* (s. 9—19). Autor, dyrektor Archiwum Zakonu Krzyżackiego w Wiedniu (adres *Deutschordens-Zentralarchiv, Wien I, Singerstrasse 7*) omawia zasób Archiwum mając na uwadze potrzeby historyków sztuki, kultury, gospodarki, prawa, socjologii, genealogii, heraldyki, sfragistyki i regionalistyki²⁾. Archiwum Zakonne w Wiedniu sięga początków XIV wieku. Wiadomość o jego istnieniu pochodzi z 1344 roku. Do 1852 roku mieściło się ono w Starej Kaplicy Niemieckiego Domu w Wiedniu. Z chwilą gdy Wiedeń stał się główną siedzibą Zakonu w 1852 r. podjęto decyzję założenia centralnego archiwum Zakonu w tym mieście. Cały zasób archiwalny istniejących wówczas komturstw (Austrii, Steiermarku, Karyntii, Krainy, Tyrolu, Moraw, Śląska, Tajnej Kancelarii Wielkiego Mistrza i Mistrza Domu Niemieckiego) oraz zlikwidowanych po pokoju preszburskim w r. 1805 komturstw, miał być skoncentrowany w Wiedniu. Już w 1830 r. znaczne części dawnego archiwum głównego Zakonu w Mergentheim (na mocy porozumienia z d. 15 VIII 1815 r. między Wirtembergią a wielkim mistrzem Zakonu, Antonim Wiktozem) przeszły do Archiwum Zakonnego w Wiedniu. Następna partia tych materiałów znalazła się w Wiedniu w 1859 r. Do 1904 r. akcja komasowania akt zakonnych została zakończona. Porządkowanie zbiorów w Wiedniu rozpoczął dr Wincenty Schindler. W 1938 roku Zakon rozwiązano. Jednak Archiwum Zakonu dobrze przetrwało to wydarzenie jak i całą drugą wojnę światową. W 1947 r. Zakon reaktywowano, a jego zbiory archiwalne uporządkował na nowo dr Paweł Kleter. Archiwum Zakonne nie jest uporządkowane w myśl zasady proveniencyjnej, ale rzeczowo i według zasady topograficznej. Tym sposobem zasób Archiwum posiada:

I. Dział dyplomów i rękopisów. Dyplomy w ilości 12 000 obejmują okres od 1122 do 1926 r. i uporządkowane są chronologicznie. Dotyczą one wszystkich posiadłości Zakonu od Łotwy po Sycylię i od Belgii do Węgier. Wśród innych zachował się oryginał traktatu pokojowego w Brześciu (1435) między królem Władysławem III, w. księciem litewskim Kazimierzem a wielkim mistrzem Zakonu Pawłem v. Rusdorfem. Dyplom ten posiada przeszło 200 pieczęci polskich możnowładców.

Rękopisy reprezentują tzw. kodeksy, pod pojęciem których ujmuje się kopiały, kroniki, urbarze, nekrologi, regulaminy zakonne, statuty, herbarze, podręczniki wszelkiego rodzaju, mapy. Dotyczą one okresu od XIII do XX w. Do odnotowania warte są — kronika Zakonu z 1467 r. oraz *Dawna Kronika Pruska* z XV w. obejmująca 263 karty.

II. Dział aktowy obejmuje następujące grupy akt:

1. Wielkiej Kapituły z kompletem protokółów i uchwał z lat 1480—1960 oraz akta rzeczowe jako załączniki do tychże uchwał (tzw. Capitularia) z lat 1221—1933.

2. Akta kapitulne komturstw — frankońskiego, austriackiego, koblenckiego, alzackiego, burgundzkiego, westfalskiego, łotewskiego, litewskiego (z lat 1211—1795).

---

²⁾ Jest to nowa informacja o dokumentacji źródłowej naszego regionu. Zob. Kurt Forstreuter, *Das Preussische Staatsarchiv in Königsberg*. Göttingen 1955, oraz Tadeusz Grygier, *Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Olsztynie*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1958, z. 3, s. 271—288.

3. Mennicy Zakonnej z lat 1520—1846; 4. Lenn i regaliów z lat 1356—1917; 5. Przywilejów z lat 1214—1878; 6. Dochodów i skarbu Zakonu z lat 1524—1936; 7. Sejmu Rzeszy z lat 1498—1890; 8. Akta poselstw z lat 1695—1805; 9. Pomocy wojkowej (*Exercitium militare*) z lat 1442—1815;

10. Komturstw poszczególnych krajów jak: Włoch, Hiszpanii (z lat 1440—1827), Węgier (z lat 1550—1802), Turygii (z lat 1443—1809), Lotaryngii (z lat 1491—1811), Hesji (z lat 1527—1812), Saksonii (z lat 1209—1824), Holandii (z lat 1240—1806) oraz Prus (z lat 1229—1794). Akta pochodzące z Prus obejmują folianty odpisów dyplomów, akt korespondencyjnych, akta dotyczące prób ponownego nabycia praw (rekuperacji), protestacje, *livonica*, kroniki, agendy prokuratorów zakonnych, recesy kapitulne, akta wielkich mistrzów Zakonu (1355—1490), *miscellanea polono — suevica* z XVII wieku.

11. Znaczną ilość akt posiada grupa spraw wojskowych — *militaria* z lat 1348—1918. Zawierają one między innymi akta pułków zakonnych, werbunkowe do wojen przeciwko Turkom, korespondencji wojennej, dotyczące zaprowiantowania, walk z Napoleonem i Francuzami itp.

12. Grupa akt korespondencyjnych wielkiego mistrza Zakonu z podległymi domami zakonnymi i urzędnikami, dalej akta procesowe, nazwane *Interanea Ordinis* (obejmujące lata 1247—1963).

13. Akta *Promptuarium* z lat 1512—1803, to podręczne akta informacyjne przeznaczone dla urzędników Zakonu.

14. Jedną z największych grup aktowych stanowią akta rycerstwa (*Ritter*) oraz wielkich mistrzów Zakonu. Są to akta personalne, które w 1830 r. przeszły ze Stuttgartu do Wiednia. Znajdują się tam materiały genealogiczne z lat 1420—1930. Podobny charakter mają akta personalne kapelanów i urzędników Zakonu. Specjalną grupę stanowią akta stanu (*Ordensstand*) zawierające wykazy członków Zakonu od 1510 do 1963 r.

15. Osobną grupę stanowią akta różne (*Varia*), posiadające charakter miscelaneów od XIV do XX wieku.

16. Znaczna ilość akt pochodzi z następujących komturstw: austriackiego z lat 1103—1961, śląskiego z lat 1348—1923, alzackiego, frankońskiego, bawarskiego.

17. Wyłączone są jako osobne działy protokoły kancelarii tajnej Zakonu (*Protokolle der Geheimen Konferenz*) w ilości 99 tomów z lat 1719—1809, zbiory kartograficzne oraz biblioteka.

Interesującą informacją jest również artykuł Klausu Conrada pt. *Die Entstehung der Handfestensammlungen des Marschallamtes* (s. 19—26), omawiający rolę zbiorów dokumentów lokacyjnych dla badań nad historią administracji Zakonu Krzyżackiego w Prusach. Największy zbiór tych dokumentów znajduje się w zbiorach Archiwum w Getyndze (Prusko-Wschodnie Folianty nr 105, 107, 108). Herbert Meinhard Mühlpfordt publikuje dwa listy królewskich historyków z XIX w., jeden Karola Leo Choleviusa (żyjącego w latach 1814—1878) oraz Wilhelma Drumanna z r. 1849. Kurt Forstreuter, *Ein Bildnis Kants in Holland* (s. 29—32) opisuje portret Kanta, jaki znalazł się w zbiorach holenderskiego poety Alberta Verweya. Portret jest pędzla Jana Bogumiła Harwardta. Kurt Falcke (*Die Bürgermeister von Königsberg*, s. 49—68) zestawia kolejno nazwiska wszystkich burmistrzów Królewca, a Bernhard-Maria Rosenberg (*Die ostpreussischen Abgeordneten in der Deutschen Nationalversammlung zu Frankfurt am Main 1848—1849*, s. 68—71) listę posłów pruskowschodnich do Zgromadzenia Narodowego we Frankfurcie. Fritz Gause (*Die Königsberger Uraufführung von Hebbels „Maria Magdalena“*, s. 71—72) informuje o premierze teatralnej w Królewcu (w 1845 r.) sztuki Hebbela.

Czytelnika polskiego zaciekawia również organizacja pracy niemieckich ośrodków badań wschodnich³⁾. Otóż Erich Keyser i Klaus Conrad informują o pracach Komisji Historycznej Prus Wschodnich i Zachodnich (*Aus dem Bericht über die Mitgliederversammlung der Historischen Kommission für ost- und westpreussische Landesforschung am 16. 6. 1963. in Lüneburg*, s. 35—37 oraz *Bericht der Wissenschaftlichen Tagung der Historischen Kommission von 15—17 Juni 1963 in Lüneburg*, s. 38—48). Centrum naukowym tej Komisji jest Lüneburg, tzw. miasto opiekuńcze (*Patenstadt*) Torunia. Komisja Historyczna w latach 1962—1963 otrzymała z Instytutu Herdera znaczne dotacje finansowe na nowe wydanie *Altpreussische Biographie*, indeksy do IV tomu *Pruskiego Kodeksu Dyplomatycznego*, atlasu historycznego Prus (wyd. przez prof. Mortensena). W ciągu lat 1962—1963 wydano *Altpreussische Biographie* (wyd. K. Forstreuter i F. Gause) Bd. II, Th. I, wznowiono w wydawnictwie *Scientia Verlag* z Aalen I tom *Bibliografii Wermkego* oraz roczne bibliografie z „*Altpreussische Forschungen*” 1930—1938 r., a bibliografię Prus Zachodnich i Wschodnich za lata 1957—1961 ogłoszono w „*Wissenschaftlichen Beiträgen zur Geschichte und Landeskunde Ost-Mitteleuropas*”. Wybór bibliografii za 1961 r. ogłoszono w „*Zeitschrift für Ostforschung*” z 1963 roku. Dalej Karl Lampe opracował *Bibliographie zur Geschichte des Deutschen Ordens*. H. Koeppe i K. Conrad przygotowują na podstawie materiałów Archiwum Watykańskiego tom V *Pruskiego Kodeksu Dyplomatycznego*. Dr H. Schmauch opracował końcowy tom i indeksy *Samländisches Urkundenbuch*. E. Weise opracował t. III umów państwowych zakonu krzyżackiego. Dr E. Bahr przygotował nowe materiały dla *Westpreussisches Städtebuch*, a F. Gause historię Królewca w dwu tomach. W. Hubatsch przygotował indeksy do *Regesten des Deutschen Ordens*. Wydawnictwo *Minerva-Verlag* wznowia 5 tomów *Scriptores rerum prussicarum*, a prof. W. Hubatsch przygotował dodatkowo szósty tom tego wydawnictwa. G. Cammann zebrał pomorskie bajki i opowiadania ludowe, dr Esau przy pomocy *Deutsche Forschungsgemeinschaft* podjęła badania nad ruchem politycznym w Prusach Zachodnich i Wschodnich w latach 1815—1848, a Rudolf Grenz opracował plan ewidencji stanowisk archeologicznych Prus Wschodnich i Zachodnich. Najważniejszym i pilnym zadaniem wykonanym przez Grenza było zebranie danych o stanowiskach archeologicznych od przesiedleńców z powiatów: węgorzewskiego, labiawskiego, królewieckiego, ostródzkiego i mrągowskiego. Poszczególne „miasta opiekuńcze” patronują następującym przedsiębiorstwom wydawniczym: Celle z zakresu dziejów Kwidzyna (zebrano materiały Heyma, Hammera i Wernickego). Duisburg z zakresu historii Królewca, Mannheim z zakresu dziejów Klajpedy.

W wyniku starań Komisji, Archiwum Królewieckie (*Staatliches Archivlager*) zostało przejęte przez Fundację Pruskiej Kultury (*Stiftung preussischer Kulturbesitz*).

Konferencja naukowa w dniach 15—17 czerwca 1963 r. w Lüneburgu przedstawiła szczegółowej wyniki prac Komisji. Do odnotowania są następujące wystąpienia:

Stefan Dolezel mówił o księciu Albrechcie i jego roli w wyborze króla polskiego (*Herzog Albrecht und polnische Königswahl*). Stała się rozwiązać

³⁾ Ogólny przegląd tych prac daje czasopismo „*Zeitschrift für Ostforschung*”, wydawane przez Instytut Herdera w Marburgu. O pracach poświęconych specjalnie naszemu regionowi informowały dotychczas tylko „*Blätter für deutsche Landesgeschichte*”, wydawane przez Ogólne Niemieckie Towarzystwo Historyczne w Wiesbaden.

sprawy dotyczące praw księcia Albrechta do udziału w wyborze króla polskiego. Na podstawie nowych materiałów archiwalnych ustalili, że początkiem wystąpień ks. Albrechta o prawo udziału w wyborach króla był sejm koronacyjny z d. 25 II 1530 roku. Król polski odmówił księciu tego prawa, a protesty Albrechta pozostały bez skutku. Spory na ten temat prowadzono do 1570 r.

Dolezel pracuje również nad wydawnictwem źródłowym dotyczącym umów między Prusami Książęcymi a Polską. Fryderyk Benninghoven przedstawił sprawę włączenia zakonów braci mieczowych do zakonu krzyżackiego (*Die Einverleibung des Schwertbrüderordens in den Deutschen Orden*). Propozycja Benninghove'a — chyba słuszna — zmierza do przezwyciężenia dotychczasowych poglądów, uznających zakony kawalerów mieczowych jako mniej istotnych czynników od zakonu krzyżackiego w wyprawach krzyżowych w północno — wschodniej Europie. Co więcej, stwierdza on, że akcja zakonów kawalerów mieczowych rozpoczęła się 30 lat wcześniej (1202) na Łotwie od akcji zakonu krzyżackiego w Prusiech. H. v. Krannhals (z *Ost-deutschen Akademie*) mówił o handlu morskim i lądowym między Lüneburgiem a Toruniem (*Zum Hansischen See und Landhandel in Lüneburg und Thorn*) Podstawą wyjściową wystąpienia Krannhalsa była paralelność położenia geograficznego obu miast. Są to miasta położone nad rzekami (Ilmenau = Elba, Wisła) których ujścia bronią miasta konkurencyjne (Hamburg i Gdańsk). Otóż techniczny rozwój lądowych dróg handlowych pozwalał na prowadzenie przez te miasta handlu morskiego. Sven Ekdahl opisał najnowsze wyniki badań nad bitwą grunwaldzką (1410). Omówił on przede wszystkim prace polskie (Kuczyńskiego, Biskupa i Łowmiańskiego) oraz litewskie (R. Jurgela). Ekdahl stoi na stanowisku, iż manewr litewskich wojsk (rzekoma ucieczka) był celowy i decydujący dla przebiegu bitwy. Iselin Gundermann referowała biografię księżnej Doroty, żony ks. Albrechta i jej wpływ na życie dworskie Królewca w oparciu o archiwalia pruskie i duńskie. W ogóle uczniowie szkoły historycznej prof. W. Hubatscha (Dolezel, Gundermann, Arnold, Nöbel, Lückerrath, Neubauer) zajmują się okresem końcowym zakonu krzyżackiego w Prusach i Prusami Książęcymi. Uczniowie szkoły prof. Kuhna (Hamburg) zajmują się osadnictwem w Prusach Wschodnich i Zachodnich, np.: Germerhausen okolic Elbląga, Hübler okolic Dzierzgonia, Seeliger okolic Bałgi i Pokarmina, Lewerenz osadnictwem miejskim. Günther Meinhardt w pracy pt. *Die finanzielle Belastung Ostpreussens durch das russische Bündnis von 1807 J.* omawia skutki finansowe dla Prus Wschodnich wynikłe z sojuszu prusko-rosyjskiego. Otóż od momentu wejścia wojsk rosyjskich do Prus Wschodnich (koniec października 1806 pod dowództwem Benigsena) całość kosztów utrzymania tych wojsk spadła na barki ludności miejscowej. Tylko w gotówce rok pobytu tych wojsk kosztował prowincję 22 621 000 talarów. Rekwizycje zboża, bydła i koni to — dalszy ciężar. Autor oblicza straty ogólne 1806/1807 roku na sumę 65 659 000 talarów. Władze rosyjskie zwróciły tylko 3 000 000 talarów kosztów.

Innym towarzystwem zajmującym się naszym regionem jest *Historische Verein für Ermland*, kierowane przez prof. Hansa Schmaucha, działające od 1956 roku (omawia jego działalność w „Preussenland” Ernst Manfred Wermter, s. 73—75⁴⁾). O ile do 1962 roku Towarzystwo to popierało różne prace specjalne, dotyczące przeszłości Warmii, to od 1963 roku skoncentrowało

---

⁴⁾ Wydaje ono czasopismo „Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde Ermlands”.

swe wysiłki w przebadaniu historii szkolnictwa warmińskiego w okresie od XIII—XIX wieku. I tak Brygida P o s c h m a n n zajmuje się historią średnio-wiecznego szkolnictwa warmińskiego. Opracowuje szkoły: biskupią, kapitulną i kolegiacką w Lidzbarku Warmińskim, Fromborku i Dobrym Mieście, pracuje także nad Fundacją Warmińską z lat 1327—1525, która finansowała naukę większości studentów pochodzących z Prus na uniwersytetach europejskich. W związku z tym ostatnim tematem postawiono szczególnie problem, mianowicie dlaczego przeważająca część studentów warmińskich wybierała studia prawnicze. B. P o s c h m a n n tłumaczy to zjawisko następująco: „prawo rzymskie i kanoniczne odgrywało znacznie ważniejszą rolę w Prusach jako na obszarze kolonialnym niż na innych terytoriach Rzeszy, gdzie lokalne prawa zostały przez prawo rzymskie wyparte dopiero w XV—XVII”. Anneliese Triller opracowuje szkolnictwo jezuickie w Braniewie (Kolegium Jezuickie z 1565 r., Warmińskie Seminarium Duchowne z roku 1567 oraz Papieskie Seminarium Misyjne z r. 1578). Podkreśla się szczególnie ściśle i żywe kontakty tych uczelni z Jezuickim Uniwersytetem w Wilnie oraz wpływ ośrodka naukowego w Braniewie na ziemie polskie i litewskie. Np. w Braniewie studiowali członkowie unickiego zakonu bazylianów, którzy później awansowali na archimadrytów. Również nawiązano kontakty z Uniwersytetem Królewieckim. Adolf P o s c h m a n n zajmuje się historią Kolegium Jezuickiego w Reszlu (z 1631 r.) oraz Gimnazjum Reszelskim. Bernhard Maria R o s e n b e r g opracowuje historię Gimnazjum Braniewskiego w XIX wieku. Hans S c h m a u c h zajął się historią szkolnictwa ludowego oraz zakładami kształcenia nauczycieli na Warmii oraz rolą zakonu katarzynek w rozwoju szkolnictwa dla dziewcząt warmińskich w latach 1600—1870. Wreszcie Bernhard S t a s i e w s k i omawia rolę wydziału teologicznego i filozoficznego Liceum Hosianum w Braniewie. Nowe zadanie Towarzystwa to opracowanie w przyszłości problemów historii poszczególnych wsi warmińskich oraz 400 rocznicy powstania Kolegium Jezuickiego w Braniewie (1565).

Na zakończenie informacji o ostatnich nowych dokumentacjach źródłowych oraz bibliograficznych ośrodków zachodnioniemieckich nie można pominąć nowego wydawnictwa *Geschichte der Deutschen Länder — Territorien-Plöetz* wydane w Würzburgu w 1964 roku.

Irena Maria Kościańska

STANISŁAW ŻYROMSKI, *Rozwój ludności Olsztyna w latach 1945—1961*. Olsztyn 1964. Nakładem Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego „Pojezierze”, Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, s. 59, 1 nlb.

W literaturze, poświęconej teoretycznym zagadnieniom historiografii, coraz częściej i powszechniej pojawia się dezyderat wykorzystywania statystyki jako nauki pomocniczej, ułatwiającej większe zobiektywizowanie twierdzeń historyków, dotyczących się opisywanych przez nich procesów. Dezyderat ten, niemożliwy do wypełnienia wobec epok dawnych (gdy brakło badań statystycznych i nawet podstawowe założenia statystyki jako nauki nie zostały sformułowane i sprecyzowane), niewątpliwie obowiązywać winien w stosunku do prac, poświęconych czasom niedawno minionym, posiadających ambicje syntetyzujące. Wprost nie do pomyślenia są prace, obrazujące całokształt dziejów Warmii i Mazur ostatniego dwudziestolecia, bez ustalenia w liczbach statystycznych tego, co społeczeństwo tych ziem w owej epoce wytworzyło i zużyło na wszystkich polach swej działalności. W związku z tym adresowane ostatnio coraz częściej wobec historyków tego regionu żądanie, aby ogłaszali więcej publi-